

Pintér Judit: Mesterek és hazák. Írások a magyar és olasz filmkultúráról.

MMA Kiadó, Budapest, 2022, 432 oldal, 4200 Ft

Gaál István, Kósa Ferenc és Sára Sándor filmrendezői pályájuk kezdetén, a hatvanas években, a Balázs Béla Stúdióban, majd első néhány filmjükben szoros alkotóközösségben dolgozott. Az egyikük volt a rendező, a másik az operatőr, a harmadik vágta a filmet. A *Pályamunkásokat* Gaál és Sára együtt készítette. A *Sodrásbannak* (Gaál) és a *Tízezer napnak, az Ítéletnek, a Hószakadásnak* (Kósa)) Sára volt az operatőre. A közös bennük az, hogy Szóts István volt a mesterük, és az, hogy nagy, „veretes” képekben gondolkodnak, valamint közös a népi hagyomány, a paraszti kultúra megörökítésének vágya és a valóság megragadásának, dokumentálásának igénye. Mindaz, amit akkor „bartóki modellnek” neveztek. (Később Gaál készítette el a háromrészes *Gyökerek* című TV-filmet Bartókról.) Az is közös, hogy mennyi nehézséggel, betiltással, kultúrpolitikai botrányal kellett szembenézniük.

A kötet Sára és Gaál munkásságát elemző nagy tanulmányokat és interjúkat tartalmaz. Sára ezek után történelmi dokumentumfilmeket készített. Gaál Rómában végezte a filmfőiskolát. Szoros kapcsolatot alakított ki az olasz és az egyetemes kultúrával, hatalmas képzőművészeti, építészeti, zenei műveltségre tett szert. Hazatérése után a hatalom többé nem bízott benne, pályatársai közül néhányból pedig irigységet váltott ki. „Magányos képíró” lett belőle, akit külföldön jobban elismertek, mint itthon. Bár volt, aki meglátta benne az autonóm filmnyelv megteremtőjét. Ezért nagy élmény olvasni mindazt, amit a perspektíváról, a téralkotásról, a téridő kitágításáról, a filmképről és annak horizontjáról mond a vele készült interjúban. Fájjalta a népi-urbánus szembenállást, és éppen annyi köze volt a modernséghez, az egyetemeshez, mint a népihez. Készített filmet Mészöly Miklós novellájából, munkatársa volt Nádas Péter, Kardos G. György, Szász Imre.

Pintér Judit magyar filmtörténész is, olasz filmtörténész is. A kötet tartalmazza a már klasszikussá vált mesterrel, Szóts Istvánnal készített interjút, s a régebben Fazekas Eszterrel közösen készített remek tanulmányt Szótsról.

A szerző mint a magyar-olasz filmes kapcsolatok egyik legjelentősebb, tevékeny megteremtője és résztvevője, a trieszti Alpok-Adria (ma Trieszti) Filmfesztivál alapító magyar tagja és állandó résztvevője sok érdekes adalékkal szolgál ezekről a kapcsolatokról és a kelet-európai film értékeléséről olasz szemmel. Filmszerkesztőként pedig a TV-s struktúra és a

tévészési szokások átalakulásáról, az olasz mozgóképkultúra baljós jelenségeiről. Számos kevésbé ismert tényről ír a magyar-olasz kapcsolatok korábbi szakaszából: az *Emberek a havason* (Szóts) velencei elismeréséről, előfutár-szerepéről a neorealizmusban és arról, hogy a háború előtt sok magyar filmet újratorozgattak olasz színészekkel, azaz ugyanannak a filmnek volt olasz és magyar változata is (Vittorio De Sica: *Péntek Rézi, Magdát kicsapják*).

A szerző az olasz filmben is elemzi a kulturális közösséghez, azaz ott egy régió hagyományaihoz való kötődést, például Ermanno Olmi Bergamója, Pupi Avati Emilia-Romagnája, Fellini Riminije, ami nem olyan drámai, dacos vállalás, mint a magyar művészeké, hanem természetes azonosulás.

Nagyon alaposak és tartalmasak az olasz filmről írott tanulmányok Mussolini mozijáról, a neorealizmusról, a hatvanas-hetvenes évek olasz filmjéről, a commedia all'italianáról, 1968-ról és az ólomévekről, a kilencvenes években bekövetkező hanyatlásról. Felsorolni sem tudok itt mindent. Kiemelem a Felliniről szóló írásokat, s ezen belül is *A képzelet tengerén* címűt, amelyik érzékelteti, hogyan lesz a tengerből, a gyermekkori emlékképekből, az Adria Riminibeli képeiből valami mitikus-titokzatos dolog, azután a forgatás során a filmgyárban manipulálható szereplő.

Egy jelentős életmű kiváló összefoglalása ez a könyv.

Élet és irodalom, 2023. augusztus 25. 20. o.